

หัวข้อวิทยานิพนธ์	เจ้าพ่อศรีนครเตา : บทบาทและความสำคัญของการถือผีในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ กรณีศึกษา บ้านเมืองเตา ตำบลเมืองเตา อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม
ชื่อนักศึกษา	นางสาว อมาวสี เกียรติถาวร
สาขาวิชา	มานุษยวิทยา
ภาควิชา	มานุษยวิทยา
ปีการศึกษา	2532

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์นี้ มีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษาบทบาทและความสำคัญของเจ้าพ่อศรีนครเตาในแง่ของการถือผีที่มีต่อชุมชน และวิถีชีวิตของผู้นับในท้องถิ่นบ้านเมืองเตา อันเป็นสังคมหนึ่งในดินแดนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยเน้นการศึกษาทางด้านชาติพันธุ์วรรณาเพื่อทำความเข้าใจสภาพสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนอย่างแท้จริง

การเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นการใช้วิธีการทางมานุษยวิทยา คือ การศึกษาภาคสนามโดยการเข้าไปมีส่วนร่วมในชุมชนทั้งจากการสังเกต และการสัมภาษณ์ทางตรงและทางอ้อม ผลการศึกษาพบว่า เจ้าพ่อศรีนครเตาเป็นความเชื่อที่ชาวบ้านยึดถือกันมาแต่ดั้งเดิม โดยถือเป็นผีปู่ตาและบรรพบุรุษผู้สร้างบ้านแปงเมืองที่เชื่อกันมาตามตำนาน และมีบทบาทสำคัญต่อชุมชน และวิถีชีวิตของผู้นับเป็นอย่างมาก โดยยังคงปรากฏร่องรอยสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งในการศึกษาจากพิธีกรรมต่าง ๆ ได้แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ บทบาทในระดับปัจเจกบุคคล และในระดับชุมชน

ในระดับปัจเจกบุคคล พบว่า ความเชื่อมีบทบาทเป็นที่พึ่งทางใจในสถานการณ์วิกฤตหรือในกรณีต่าง ๆ ส่วนในระดับชุมชน ได้แบ่งการพิจารณาออกเป็นบทบาทหน้าที่โดยตรงและบทบาทหน้าที่แฝง บทบาทหน้าที่โดยตรงพบว่า ความเชื่อมีบทบาทในการรับรองสถานภาพใหม่ของคุณบุคคล, รับรองความศักดิ์สิทธิ์ของพิธีกรรมชุมชน, สนับสนุนวงจรการเกษตรและความอุดมสมบูรณ์ และสนับสนุนการพัฒนาชุมชน

ในส่วนของบทบาทหน้าที่แฝง พบว่า ความเชื่อในเจ้าพ่อมีบทบาทในการควบคุมสังคม และสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในหมู่ผู้คนที่ จะเป็นการรักษาโครงสร้างสังคม

นอกจากนี้ในการศึกษายังได้สะท้อนให้เห็น โลกทัศน์ของผู้คนที่โดดเด่นและหยิบยกมา มี 3 ประการ คือ โลกทัศน์เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างพุทธศาสนากับความเชื่อในอำนาจเหนือธรรมชาติ หรือการถือผีที่ดำรงอยู่ในสังคม โดยพบว่าในสำนักทางอุคคคติ ผู้คนมองว่าความเชื่อทั้งสองฝ่ายมีความขัดแย้งและแบ่งแยกส่วนออกจากกัน แต่ในทางปฏิบัติจะไม่คำนึงถึงความแปลกแยกต่อกัน โดยมองว่าเป็นสิ่งที่ดำรงอยู่ร่วมกันและสามารถผสมผสานอยู่ด้วยกันได้ในพิธีกรรมด้วยบทบาทที่สนับสนุนซึ่งกันและกัน

ประการต่อมาคือ โลกทัศน์เกี่ยวกับสถานภาพของผู้หญิงในสังคม ซึ่งสำนักในอุคคคติโดยทั่วไปยังคงมองว่าผู้ชายเป็นเพศที่มีสถานภาพเหนือกว่าผู้หญิง แต่ขณะเดียวกันในทางปฏิบัติสังคมก็มีได้ตระหนักถึงความแตกต่างทางสถานภาพระหว่างเพศอย่างสุดโต่งแต่ประการใด และประการสุดท้าย เป็นโลกทัศน์เกี่ยวกับความสัมพันธ์ของกลุ่มชน โดยพบว่าผู้คนที่มีการจัดความสัมพันธ์ของเจ้าพ่อที่มาจากที่ต่าง ๆ และปรากฏอยู่ในชุมชนอย่างมีระบบ อันเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของกลุ่มชน และยังชี้ชัดถึงโลกทัศน์ของผู้คนที่มีการยึดมั่นบูชาบรรพบุรุษ เป็นที่เคารพสูงสุดของชุมชน ซึ่งก็คือเจ้าพ่อศรีนครเตาตนเอง

แม้ว่าในปัจจุบันการแพร่กระจายของวัฒนธรรมเมืองจะมีอิทธิพลต่อระบบความคิดของกลุ่มคนรุ่นใหม่ บทบาทความสำคัญของเจ้าพ่อจะลดลงไป ความเชื่อในเจ้าพ่อก็ยังคงปรากฏร่องรอยสืบเนื่อง จากการปฏิบัติของกลุ่มคนรุ่นเก่าในวัยกลางคนขึ้นไป ประกอบกับสำนักของความผูกพันต่อบรรพบุรุษผู้สร้างบ้านแปงเมืองที่ยังคงมีอยู่ในกลุ่มคนรุ่นใหม่ และโดยเฉพาะเทคโนโลยีที่ยังไม่สมบูรณ์เพียงพอที่จะแก้ไขปัญหามาในเรื่อหน้า ความเชื่อในเจ้าพ่อจึงเป็นเสมือนภาพสะท้อนอดีตที่ต่อเนื่องถึงปัจจุบัน

Thesis Title   Chao Po Srinakorntao : The Role and the Significance
                         of the Spirit Cults in North - East Thailand, A Case
                         Study of Ban Muang Tao, Maha Sarakham

Name   Amavasi Thientavorn

Concentration   Anthropology

Department   Anthropology

Academic Year   1989

ABSTRACT

This thesis is written to report the role and the significance of Chao Po Srinakorntao in the case of spirit cults in the community and the villagers' way of life at Ban Muang Tao, a small society in the North East of Thailand.

This field research employed the traditional methods of anthropology. Information from sources and informants was obtained primarily through participant observation, as well as direct and indirect interviews with villagers. This thesis demonstrates that the people have believed in Chao Po Srinakorntao for a long time and they continue to believe in him as Phi Pu Ta their ancestor which they have known from myth. Their belief fills an important role in the community and their way of life.

Two general types of ritual can be distinguished, those emphasizing the community's role.

For the individual's role, we found that belief in Chao Po Srinakorntao is most overtly expressed when a life crisis is confronted. The community's role, may be understood in terms of manifest and latent functions.

According to our study, we have found that manifest functions include ensuring the people's new status, supporting the community faith in ritual, supporting agriculture and fertility, and supporting community development.

With regard to latent functions, we found that belief in Chao Po Srinakorntao plays a significant role in maintaining social order and creating social solidarity, which are central to the structure of the community.

Moreover, we found that ritual reflects villagers' world view. This thesis focuses on three points which are as follows.

First, regarding the relationship between Buddhism and Belief in Supernatural beings (or spirit cults), we found that in the ideal sense, the two belief systems are independent of one another. In practice, however, villagers do not think of the two belief systems as separate and independent. They think that both beliefs should be expressed in rituals and roles which support each other.

Second, with regard to women's status in the society, in the ideal sense men's status is generally higher than women's. In practice,

however, people do not recognize the differences between male and female statuses so extremely.

Third, in terms of relationships within the community, we found that people ordered relationships among many Chao Po, reflecting the relationships within community. Community members that, they hold very strong faith in their culture hero and benevolent spirit whom they respect as an ancestor (Chao Po Srinakorntao).

Cultural diffusion will affect the new generation's belief system. The significant rôle of Chao Po may be decreased but we will see the traces of former generations' beliefs in the practice of ritual. The new generation's increasing social and environmental consciousness, combined with technology inadequate to relieve local drought conditions, may provide the context for change in the belief system. In that case, Chao Po Srinakorntao can be said to be a mirror reflecting the past through the present.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์นี้ สำเร็จลงได้ด้วยความอนุเคราะห์จากบุคคลหลายฝ่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง รองศาสตราจารย์ ศรีศักดิ์ วัลลิ โภคม อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ปราณ วงษ์เทศ อาจารย์ ดร.ปรีติศา เฉลิมเพ่า กออันนตกุล ตลอดจนคณาจารย์ภาควิชามานุษยวิทยา ทุกท่านที่ได้ให้คำปรึกษาแนะนำ และประสิทธิประสาทวิชาความรู้ จนสามารถสร้างงานวิทยานิพนธ์นี้ ได้ในที่สุด

กราบขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ นิวัฒน์ ฉิมพาลี และ รองศาสตราจารย์ ดร.ธิดา สารระยา ที่กรุณาตรวจสอบและให้การแนะนำแก้ไข

ขอขอบคุณ อาจารย์ สมชาย นิลอาธิ แห่งวิทยาลัยครูมหาสารคาม ที่ให้การแนะนำสำหรับ ชุมชนศึกษา และครอบครัว "คณะมะ" ที่ให้การช่วยเหลือ และอำนวยความสะดวกอย่างจริงใจตลอด ระยะเวลาของการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม รวมถึงชาวบ้านเมืองเตาทุกคนที่ให้ความเมตตาและ ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี

ขอขอบคุณ คุณเพียงประไพ คังศรีพล เพื่อนที่ให้คำแนะนำทางด้านภาษา และ Dr. William E. Wormsley ที่ให้การช่วยเหลือขั้กลางจนแล้วเสร็จ ขอคุณ คุณโอภาส สุวรรณศรี และพี่ ที่ให้ความช่วยเหลือจัดพิมพ์ข้อมูลในขั้นต้น และขอบคุณบัณฑิตวิทยาลัยที่อนุมัติเงินทุนอุดหนุนการ ทำวิจัย

ท้ายที่สุด ขอกราบขอบพระคุณ คุณอุตม และคุณสุคนธา เกียรติถาวร ผู้เป็นกำลังใจสำคัญ และให้การสนับสนุนด้านการใช้จ่ายมาโดยตลอด รวมถึงขอขอบคุณสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และผู้เกี่ยวข้องทุกคนที่เป็นกำลังใจด้วยดีเสมอมา